

Morfologia-kurssin luentomateriaaleja

Juho Härme

20. lokakuuta 2016

Sisältö

1	Luento 14 : Pääluokka kieliopillisena kategoriana	2
1.1	Passiivirakenteet venäjässä	2
1.1.1	Morfologinen passiivi	2
1.1.2	Perifrastinen passiivi	3
1.1.3	Indefiniittis-persoonainen rakenne	3
1.1.4	Passiivilauseen agentti	4

1 Luento 14 : Pääluokka kieliopillisena kategoriana

- [Takaisin sivun ylälaitaan](#)
- [Lataa PDF](#)
- [Tutki luentokalvoja](#)
- [Tutki tuntitehtäviä](#)

Pääluokka (залог) on kieliopillinen kategoria, joka on yksinomaan verbien ominaisuus. Kategorialla on kaksi arvoa: aktiivi (действительный залог) ja passiivi (страдательный залог).

Pääluokkakategorian oletusarvona voi hyvin pitää aktiivia: verbit ovat *useimmiten* aktiivissa, ja passiivinen käyttö on niin suomessa kuin venäjässäkin aina jonkinasteinen poikkeus. Tässä yhteydessä onkin kysyttävä funktionaalisen morfologian kannalta tärkeä kysymys: Milloin ja mihin passiivia tarvitaan?

Marjatta Vanhala-Aniszewskin (1992: 242) mukaan passiivin tärkein funktio niin suomessa kuin venäjässä on huomion vieminen pois toiminnan varsinaisesta suorittajasta (дефокусировка реального производителя действия). Vertaa tähän liittyen seuraavia lauseita:

- (1) Я написал книгу как для современников, так и для потомков
- (2) Книга написана как для современников, так и для потомков

Yksinkertaisimmillaan aktiivin ja passiivin erossa on kyse lauseiden 1 ja 2 välisestä erosta: lauseessa 1 on selvästi ilmaistu, kuka on vastuussa suoritetusta toiminnasta, kun taas lause 2 jättää tämän auki. Monimutkaisemmaksi ero muuttuu, kun ajatellaan passiivilauseita, joissa tekijä ilmaistaan agenttitäydennyksen avulla:

- (3) Книга написана Достоевским.

Kuitenkin myös lauseesta 3 voidaan todeta, ettei päähuomio ole tekijässä vaan tekemisen kohteessa: tekijän ilmaiseminen on ainoataan täydentävää informaatiota.

1.1 Passiivirakenteet venäjässä

Venäjältä erotetaan tavallisesti kaksi erityyppistä passiivirakennetta ja näiden lisäksi kolmas rakenne, jota käytetään passiivin funktiossa. Varsinaisia (morfologisessa ja syntaktisessa mielessä) passiivirakenteita ovat *morfologinen* (ся-passiivi) ja *perifrastinen* passiivi (морфологический / перифрастический пассив) (Vanhala-Aniszewski 1992: 60). Kaikkiin passiivirakenteisiin liittyy olennaisena vaatimuksena verbin transitiivisuus.

1.1.1 Morfologinen passiivi

Morfologinen passiivi muodostetaan nimensä mukaisesti morfologisilla keinoin, lisäämällä postfiksi /ся/ *imperfektiivistä aspektia edustavaan* verbiin. Koska se muodostetaan imperfektiivisen aspektin verbeistä, seurauksena on, että morfologisella passiivilla kuvattava

toiminta on aina *prosesuaalista* (процессный), se ei koskaan saavuta suoritettun toiminnan rajaa tai voi kertoa loppuun saatetusta prosessista. Morfologinen passiivi voidaan muodostaa niin menneen (esimerkit 7, 8) kuin ei-menneen ajan muodoista (esimerkit 4, 5, 6), mukaan lukien futuurimuodot.

- (4) Завод *строится* на новой промышленной площадке
- (5) Тема *будет обсуждаться* и на проводимой Высшей школой экономики Четвёртой ежегодной конференции
- (6) Узбекский хлеб *печётся* в традиционных глиняных печах – тандырах.
- (7) Все детали будущего дома *изготавливались* для вас на домостроительных комбинатах
- (8) Выяснилось, самолет *проектировался* еще в начале пятидесятых специалистами фирмы «Локхид эркрафт корпорейшен»

1.1.2 Perifrastinen passiivi

Perifrastisella passiivilla tarkoitetaan partisiippien ja быть-verbin avulla muodostettavaa passiivirakennetta. Tarkkaan ottaen rakenne muodostetaan passiivin partisiipin preteritin lyhyistä muodoista. Kuten edelliseltä luennolta muistat, passiivin partisiipin preteritimuotoja tehdään *ainoastaan perfektiivisen aspektin verbeistä*, joten perifrastinen passiivi heijastelee perfektiivisen aspektin ominaisuuksia siinä missä morfologinen passiivi imperfektiivisen aspektin. Myös tätä passiivimuotoa on mahdollista käyttää niin menneen (esimerkit 9, 10) kuin ei-menneen ajan toiminnasta (esimerkki 11).

- (9) Данная технология *была использована* для подготовки входных тестов по математике
- (10) Вертолёт *был обнаружен* 6 сентября в Ингушетии
- (11) Особое внимание будет уделено наращиванию международного партнерского сотрудничества

Perifrastista passiivia voidaan käyttää myös ilman быть-verbiä. Tällöin on Vanhala-Aniszewskin (1992: 66) mukaan kyse niin kutsutusta passiivin perfektimerkityksestä (перфект пассива). Keskeisintä tässä merkityksessä on ajatus siitä, että toiminnan tulos on puhehetkellä voimassa. Näin ollen esimerkissä 12 Hodorkovski on puhehetkellä pidätettynä (merkitys on staattinen), kun taas быть-verbin sisältävässä esimerkissä 13 pidätys kuvataan menneisyydessä tapahtuneena toimintana, jonka tuloksen ei oleteta olevan enää voimassa:

- (12) Ходорковский арестован
- (13) Ходорковский был арестован (после чего его повезли в Москву для допросов)

1.1.3 Indefiniittis-persoonainen rakenne

Indefiniittis-persoonaiset (неопределенно-личные) rakenteet eivät ole morfologian tai syntaksin kannalta varsinaisia passiivimuotoja, mutta niitä yhtä kaikki käytetään samaan tarkoitukseen kuin passiivia: ennen kaikkea varsinaisen tekijän häivyttämiseen tai

identifioimatta jättämiseen. Kiinnostavaa kyllä, juuri indefiniittis-persoonaiset rakenteet vastaavat esimerkiksi Nikunlassin (2002: 162, 203) mukaan kaikkein lähimmin suomen passiivirakenteita.

Indefiniittis-persoonaiset rakenteet muodostetaan venäjässä tavallisimmin jättämällä lauseesta pois subjekti ja käyttämällä verbin monikon kolmannen persoonan muotoa tai monikon preteritimuotoa. Lisäksi on mahdollista käyttää быть-verbiä ja lyhyttä adjektiivia tai passiivin partisiipin preteritin lyhyttä neutrimuotoa, jota usein (muttei aina) seuraa infinitiivi. Šeljakin (2006: 261) antaa kustakin indefiniittis-persoonaisesta lause-tyypistä seuraavat esimerkit. Esimerkissä 14 muodostuksen pohjana on monikon kolmas persoona, esimerkissä 15 preteritin monikkomuoto, esimerkissä 16 partisiippimuoto infinitiivin kanssa ja esimerkissä 17 partisiippimuoto ilman infinitiiviä.

- (14) По радио передают последние известия
- (15) Выставку открыли вчера
- (16) В школе были довольны его работой
- (17) Нам рекомендовано отменить поход в горы
- (18) В городе построено много домов

Tässä yhteydessä on hyvä mainita, että indefiniittis-persoonaista rakennetta muis-
tuttavat myös *geneeris-persoonaiset* (обобщенно-личные) rakenteet. En tarkastele niitä
kuitenkaan yhtenä passiivin ilmaisun keinona, vaan kyseessä on ennemminkin, nimensä
mukaisesti, pyrkimys yleistää jokin ilmiö yhden esimerkitapauksen perusteella tarkoit-
tamaan ketä tahansa ihmistä tai jonkin konkreettisen ryhmän (lapset, opiskelijat ym.)
edustajaa. Tässä merkityksessä tavallinen on etenkin yksikön toinen persoona: *если ты
знаешь иностранные языки, найти работу будет нетрудно*.

1.1.4 Passiivilauseen agentti

Toisin kuin suomessa, venäjässä passiivilauseenkin tekijä voidaan erikseen mainita. Tähän
käytetään niin kutsuttua *agenttitäydennystä* (агентивное дополнение), joka ilmaistaan
instrumentaalilla. Esimerkiksi virkkeeseen 13 voitaisiin liittää tekijä, jolloin saataisiin
virke 19. Tekijä voidaan lisätä myös morfologisesti muodostettuun passiivirakenteeseen,
jolloin esimerkistä 4 saadaan 20:

- (19) Ходорковский был арестован полицией
- (20) Завод строится компанией “НСС”.

Huomaa kuitenkin, että vaikka tekijän ilmaisu on mahdollista, se ei ole yleistä. Vanhala-
Aniszewskin (1992: 244–245) mukaan agenttimuotoja käytetään lähinnä virallisessa asia-
tyylissä ja tieteellisessä tyylissä. Nikunlassi (2002: 200) puolestaan esittää jopa tarkan
luvun: vain 20%:ssa passiivimuodoista on ilmaistu agentti.

Nikunlassi, Ahti. 2002. *Johdatus Venäjän Kieleen Ja Sen Tutkimukseen*. Helsinki: Finn
Lectura.

Vanhala-Aniszewski, Marjatta. 1992. “Функции Пассива В Русском И Финском Языках
(= Studia Philologica Jyväskyläensia 25).” *Jyväskylä: University of Jyväskylä*.

Шелякин, М.А. 2006. *Справочник По Русской Грамматике*. drofa.